

VÝBOR Z KORESPONDENCE DANIILA L. ANDREJEVA S ALLOU A.
ANDREJEVOVOU (1953–1959)

[ČÁST II, 1955–1956]

1955

1. A. A. Andrejevové

2. června 1955

Moje milovaná!

Píšu ti k výročí našich dní – protože v té době dostaneš můj dopis. Jakou radost jsi mi způsobila fotografiemi! A jak je směšné, co jsi napsala o svém vzhledu. Tvářička zůstala stejně překrásná, pouze smysl té krásy se změnil: místo půvabu mladé, stále jaksi dětské tváře se objevila vnitřní krása, dar ohromného utrpení, které nezlomí ani nezakalí, ale prohloubí a obohatí. A spolu s tím se dostavuje mučivý pocit – jak jsi hubeňoučká a jak je absolutně nezbytné zahřát tě a milovat. Drahá moje, buď silná, drž se, ještě není vše za námi. Tento rok ještě ne, ale o tom příštím jsem téměř přesvědčen. Jsem velmi, velmi rád za tvá úspěšná vystoupení a gratuluji. Myslím, že lichotivější ocenění než „okouzující jednoduchost přednesu“ už nemůže být. To musí být pobídkou k další práci. Pokus se ji nezanedbat!

Musím však vyjádřit i jisté nepříjemné myšlenky. Netrpělivost, touha po našem setkání – ať by to stálo cokoliv – jsou naprosto pochopitelné; ale to vše u tebe, holčičko, došlo do takové palčivosti, že osobní ti zcela zastínilo obecné, a ty ztrácíš bystrost. Tím si objasňuji ten svérázný (i když to zní podivně – nezlob se, zamysli se a pochop) klid, který se projevuje v tvých dopisech. Podle všeho si neuvědomuješ nebo si nechceš uvědomit to, co hrozí. Proto jsem přesvědčen, že naše budoucnost se poskládá úplně jinak, než jak si to představuješ. Řekněme, že se Kovalenští zařídí v životě dříve. Ale myšlenka, že to bude „lépe“, je v jádru chybná. Veškerá srovnání tohoto druhu jsou efemérní a směšná.

Zpráva o Bišovi mnou otřásla. Několik dní jsem nebyl ve své kůži. Co musel prožít, aby se tak strašně zlomil, tak uboze! Uklouzl už několikrát (akademikova dcera¹ apod.), ale

¹ *Akademikova dcera* – povídka, kterou napsal A. V. Kovalenskij během vojny ve snaze vytvořit něco, co by mohlo být publikováno; zůstala nedokončená, podle všeho proto, že se autor nedokázal přizpůsobit oficiálním požadavkům (svědectví Ally Alexandrovny).

takto padnout!... Šura se k němu určitě chová jako k nemocnému dítěti a svým způsobem je to správné. Mimochodem, ze zaslání peněz nebude, k mé velké lítosti, nic, v každém případě do podzimu. A verše mi, prosím, pošli okamžitě. Je to pro mě důležité z několika důvodů.

V tvých vztazích s nimi se všemi se nemohu samozřejmě vyznat tady a teď. Ale skutečnost, že tě obviňovali, se, myslím, dá objasnit tím, že neměli po ruce Daniila. Stejně by bylo zajímavé vědět, do jaké míry obviňovali mě, třeba na dálku, a jaký byl jejich vztah ke mně tehdy a jaký je nyní. Odpověz mi, prosím, po pravdě. Chápeš, jak mnoho to pro mě znamená, a nezměkčuj hořkou pravdu.

Ptáš se mě, zda jsi učinila něco, čím se nyní znepokojuješ, a zda ti to dokážu odpustit. Radosti moje, ve vztahu ke mně za celý svůj život jsi neučinila jediný krok k vykonání něčeho takového. Ty mě prosíš za odpuštění – to je prostě směšné. Co se týče skutků vůči jiným, nemá tu moje „odpuštění“ co hledat. Věřím ti a tím je řečeno vše. Jsem přesvědčen, že pokud se něco takového stalo, vykoupíš to dříve nebo později ve svém nitru a možná i nějakým vnějším činem. Ale v čem podle mě nemáš pravdu, je myšlenka „nedovolím jim soudit mě“. To není v naší moci, vždyť i častou soudíme (a odsuzujeme) druhé.

Ubohé mé děťátko, tvoje a Džonino znepokojení z možného rozloučení je tak pochopitelné a já s hrůzou přemýšlím, že se na tebe svalí ještě toto. Copak je to už rozhodnuto, nevyhnutelné? Holčičko, už dávno jsem ti položil jednu otázku, ale ten dopis podle všeho nedošel. Odpověz mi a odpověď promysli a zvaž se vší vážností. Osud nám podle všeho děti nedopřeje: už je příliš pozdě. Co kdybychom si, pokud se náš život konečně uklidní a poběží normálním směrem, vzali na vychování nějakého sirotka, tak pětiletého. Cítím, že to nesmírně potřebuji, bez toho nemůže být můj život úplný. A zásoba lásky v mé duši stačí na celou školu.

Ptáš se mě na poznámky. Ale proč pouze na poznámky?... Ty si naprosto nedokážeš představit, k čemu všemu došlo a kam vše směřuje. Ohledně starých přátel² řeknu toto: nyní by mi byl nejbližší Adrian takový, jakým se stal po svém vnitřním obrácení: Oleg – takový, jakým by se mohl stát na konci cesty, a Leonid Fjodorovič, pokud by se stalo toto: jeho doktrína by byla pouze pokusem zobecnit pozitivní zkušenost z minulosti. Měla připravit pouze cestu k něčemu skutečně novému. Právě toto nové v ní nebylo. Takže si představ, že by se stal zázrak a Leonid Fjodorovič by zažil zjevení, které považoval za možné až na konci století. Přičti k tomu Olega s tvorbou poslední, nezobrazené etapy... Může se ti to líbit nebo

² Hrdinové románu *Poutníci noci*.

ne, lze tomu věřit nebo nevěřit, ale nelze tomu upřít dvě kvality: novost a grandióznost. Je těžké si představit rozsah úspěchu.

Nesmírně rád vzpomínám, jak jsme spolu četli *Tristana a Isoldu*, *Zločin a trest*, a sním o tom, že časem spolu na pohodlném divanu budeme číst *Svaté kameny*, *Symfónii městského dne*, *Leningradskou apokalypsu*, *Alexandra Blahoslaveného*, *Smrt Hrozného*, *Na druhé straně* a mnoho a mnoho jiných věcí.³ Určitě budeme mít čas i k pročtení takových kolosů, jako je *Železné mystérium* a dokonce *Růže Světa*.

Zajímá tě, kdo je to Wittelsbach. Je to historická osoba, bavorský král, podporovatel Richarda Wagnera při realizaci plánu na divadlo hudebního dramatu. To je vše.

Můj přítel⁴ si tě velmi zamiloval a samozřejmě posílá všemožné pozdravy. Myslím, že i my se budeme muset brzy rozloučit, ale nemám důvody se o něho tak obávat, jako ty o Džoni, navíc – mám naprosto jinou představu o počínající epoše a lidských osudech v ní. Biša si například nikdy neodpustí jisté činy, jejichž ošklivost se zvyšuje překvapujícím špatným načasováním. Toto znamená střelit vedle! Takový moudrý člověk! Holoubku, ty píšeš o neúspěchu tvůrčí linie svého života. Není to brzy? Jsem o devět let starší a nacházím se ve stavu téměř extatického vzrůstu této linie. Aniž bych před něčím zavíral oči, přeskočil jsem osobní i obecný pesimismus. Kdybys jen věděla, co se odehrálo a odehrává v mém nitru, kam jsem se vydrápal a co je odtud vidět – a to je jenom začátek. Není v tom ani zrnko mých osobních zásluh. Zdraví se dává do pořádku. Zdá se, že toto léto bude pro mě hranicí, za níž se zlepšování zdraví bude prudce zrychlovat. Zatím mě trápí jenom zuby. Existuje stará židovská kletba: „Ať ti vypadají všechny zuby, kromě toho, co tě bude bolet.“ Neproklel mě někdo tímto způsobem? Ale žerty stranou, potíží je v tom, že mi zubů v ústech zůstalo šest kusů a jakmile se dostanu k zubaři, půjdou všechny pryč. A budu mít nové protézy na obě čelisti. Navíc nepříjemné je, že horní protéza se bude muset sejmut úplně. No ano, všechno jsou to drobnosti, ani se o nich nechce přemýšlet... Pokud bych se věnoval a uspořádal *Poutníky noci* (což se možná časem stane, protože se podle všeho všechno zachovalo), pak bude třeba vytvořit nové dvě postavy a doplnit několik kapitol. Ohledně bosé chůze po Moskvě – za prvé se tam brzy nedostaneme, okolnosti budou jiné a stejně i osobní význam, a za druhé jsem vymyslel podobu obleku, stylisticky propojenou s touto novinkou. Budu v něm chodit deset patnáct let, dokud si nebudu muset obléknout něco jako hábit.

³ Zde i dále jsou vyjmenovány napsaná nebo zamýšlená díla D. L. Andrejeva; *Na druhé straně* je původní název poémy *Rub světa*.

⁴ Z. Rachim.

Dějiny Indie čtu se velikým zájmem, ale pomalu, protože nyní nemám kdy. S hindštinou je to stejné. Všechno má svůj čas. Ale nepochopil jsem tě: „naše Indie dávno zmizela“ – v jakém smyslu? V duši nebo objektivně? Objektivně podle mého v žádném případě – to, co čtu, to vyvrací; a subjektivně? Pro mě – nikoliv. Ale nejsem ani Evropan, ani Asiat. Jsem Rus; Rusko není země, ale světadíl, samostatná metakultura. Mimochodem, dost jsem se nadíval na Němce.⁵ Jaké rozčarování!

Ještě jedna důležitá věc: napiš našim stařečkům, přemlouvej je, zapřísahej je a přinuť je, aby na léto odjeli někam dál, nejlépe na Ukrajinu nebo na jih. Léto ve středním pásu bude podle všeho ohavné. A naprosto nebudou houby: ty byly loni asi tak, jako v to léto, které jsem kdysi strávil v Malojarslavci.⁶

Děkuji za půvabný obrázek Serova a vůbec za pohlednice, které mi působí takovou radost. Ale *Ruský les* jsem nečetl, tady ho nemají, ale když bude k dispozici, okamžitě si ho přečtu.⁷

Přepisuji úryvek z *Ústí života*.⁸ Mnohé v něm nyní už zastaralo, ale základ mi zůstal blízký. Hovoří se v něm o konci osobní budoucnosti, o konci života. V padesátém roce mi osobní osud (v metahistorickém nebo metafyzickém smyslu) ještě nebyl jasný. Navíc nevěřím, že lidé, kteří tolik hledali jeden druhého na tomto světě, budou muset pokračovat v hledání i na onom. I představy o tomto světě jsem měl tehdy naprosto všeobecné, nerozčleněné.

... [následuje úryvek z poémy]

Nyní je jasné, jak dětsky zamlžené byly moje představy o této době. Kdybych ti jen mohl předat to, co vím nyní!

Ať tě chrání Bůh mé světýlko. Dobrou noc. Vroucný pozdrav pro Džoni.

Daniil

2. A. A. Andrejevové

3. srpna 1955

Má drahá, zbytečně se tak znepokojuješ kvůli mému setkání s maminkou. Vedla si naprosto statečně a jestliže byla zarmoucena mým vzhledem, pak je to pro mě nečekaná

⁵ Ve vladimirské věznici drželi zajaté německé důstojníky (viz o nich v zápiscích V. V. Šulgina: „Пятна“, in: *Лица: Биографический альманах*, Москва – Санкт-Петербург 1996, s. 380–384).

⁶ V Malojarslavci strávil Daniil Andrejev jistou dobu v létě roku 1939 spolu s rodinou Usovových, viz vzpomínky I. V. Usovové.

⁷ Román *Ruský les* (1953) Leonida M. Leonova.

⁸ Úryvek do konečné podoby poémy *Ústí života* nebyl zařazen.

zpráva, protože z výrazu její tváře nebylo možné vyčíst takový dojem. Zestárla méně, než jsem čekal a chůzi má zcela mladistvou. Péče jich obou překračuje všechny hranice. Nemluvě o starostech, se kterými je spojena; navíc finanční náklady této pomoci jsou skutečně hrozivé. Nedávno jsem dostal od Ďukanušky *Objevení Indie* od Nehrúa⁹, Thákurovy povídky¹⁰, lidové pohádky a sérii barevných reprodukcí z obrazů sovětských umělců, kteří navštívili Indii. Dokážeš si představit „stupnici mých pocitů“! Ne, u mě tento komplex nezeslábl, ale prohloubil se, ačkoliv v současné době je těžiště mých zájmů někde jinde, ve formulaci jistých obecných závěrů. Od slepého zbožňování Indie jsem dalek, uvědomuji si její slabé i temné stránky, a také duchovně-historická nebezpečí, které uvnitř ní číhají. Ale je mi intimně blízká tak, jako žádná jiná země – kromě Ruska, pochopitelně.

Škoda, moje drahá, že se ti nepodařilo přečíst Dostojevského.¹¹ Myslím, že právě proto, právě díky tomu, že vzpomínky na něho vybledly, chceš zmenšit jeho velikost. Je to spisovatel naprosto nevyčerpatelné hloubky; vždy v něm nacházím něco nového. Ale nepopírám, že pro určitý věk, úroveň rozvoje a povahy může být některými svými stránkami škodlivý. Podle mého se ale tato škoda kompenzuje tím, že Dostojevskij prohlubuje lidskou duši. Říkáš: „není zas tak ohromná postava...“ Ale mně se asociuje spíše s představou hloubky než velikosti.

Architektonické sny mě nijak nepřekvapují a jsem nanejvýš rád, že se u tebe dostávají. Také jsem za ta léta viděl spoustu architektonických obrazů (mimochodem jsem snad stokrát viděl výškové budovy, ale samozřejmě jiné, než jaké jsou ve skutečnosti). Tvoje sny mají podle mého mínění vztah buď k Nebeskému Kremlu nebo k Fongarandě – vrstvě, kde přebývají monády velkých architektonických děl. Je to pochopitelně zvláštní – existence takových monád (a právě monád), je mi strašně líto, že ti nemohu podrobněji vyprávět alespoň o tom – o jednom z mnoha detailů vznikající *Růže světa*. Poslední slova jsem použil v několika aspektech – literárním, historickém, filozofickém a jiném. Je třeba také zavést slovo *transmýty* – pro označení vyšších skutečností, jejichž zkaženým a zamlženým odrazem jsou mýty a mytologie.

⁹ Se jménem Džaváharlála Nehrúa je spojeno sblížení Indie a SSSR, což v těch letech mimo jiné vyvolalo vydávání množství publikací o indické kultuře, k nimž patřilo i *Objevení Indie* (*Открытые Индии*, Moskva 1955). D. Andrejev se snažil sledovat nejdůležitější knihy, týkající se Indie, o čemž vypovídá i okruh jeho četby od *Cesty po Indii* Waldemara Bonselse (orig. *Journey in India*, 1916/*По Индии*, Moskva 1923) až po cestopis sovětského novináře D. Kraminova *Po Indii* (*По Индии*, Moskva 1956).

¹⁰ Jedná se o publikaci ТАГОР Р., *Рассказы*, Moskva 1955.

¹¹ Dostojevskému v tvorbě D. L. Andrejeva se věnuje studie: ПОМЕРАНЦ Г. С., „Подступы к пониманию Достоевского в «Розе мира» Даниила Андреева“, in: ПОМЕРАНЦ Г. С., *Открытость в бездне. Встречи с Достоевским*, Moskva 1990, s. 335–361.

Překvapil tě dlouhý seznam.¹² Ale vždyť je to méně než polovina (pokud nepočítáme ohromné *Železné mystérium*). Bylo by možné doplnit *Svaté kameny*, *Přírodou*, *Všenárodní Afrodítu*, *Jarosvěta*, velkou symfónii o veliké Době zmatků (nový tvar, který má mnoho společného s hudební symfónií), *Světy osvícení*, *Návnu*, *U démonů odplaty* a mnohé další. Problém nespočívá v množství. Radovat se lze podle všeho z toho, že kvalita není množstvím potlačena.

Co říci o tvých názorech na prostotu? Je to složitá otázka a v dopise ji rozumě rozebrat nelze. Omezím se jen na následující. Podle mého máš i nemáš pravdu. Problém je v tom, že nikoho nenapadne vyžadovat od matematika, aby teorii relativity nebo vektorální analýzu vykládal pojmy, pochopitelnými žáků páté třídy. I v umění jsou jisté vektorové analýzy a nechápu, proč se na to zapomíná. Výraz „kabinetní poezie“ je schválně snižující, asi jako slovo „božíčku“ s malým písmenem na začátku. Vždyť pak by bylo třeba i druhý díl *Fausta* považovat za kabinetní poezii, a přitom v ní není kabinetního víc než v Beethovenově Deváté symfónii, která byla rovněž dlouhou dobu přístupná jen pro malý okruh. Pochopitelně se rozumí, že k dosažení co možná nejširší jednoduchosti musí být vynaloženo *maximum* úsilí (což se i děje). Ale existuje okruh idejí-obrazů (a čím jsou novější a hlubší, tím spíš se přimykají k tomuto okruhu), které i při maximálním možném zjednodušení potřebují ke svému přijetí jistou přípravu. Copak ji Blok nepotřebuje? A navíc jakou úroveň rozvoje přijmeš jako kritérium? Úroveň dnešní mládeže? Nebo úroveň technické inteligence? Nebo humanitní inteligence? Osobně se kloním ke kritériu poslední skupiny z vyjmenovaných úrovní (tj. asi dva milióny lidí v naší zemi). A ukazuje se, že ve skutečnosti nezůstane nic nepochopeno – pod podmínkou postupného, přísně promyšleného uvedení do okruhu idejí. Navíc by byla chyba domnívat se, že průměrná úroveň naší doby bude stejná i za dvacet nebo dokonce deset let. Podstatné je, že je tu přítomný bezprecedentní úkol a je třeba jej představit v obecných rysech, abychom mohli posuzovat míru možného zjednodušení a právo na takové zjednodušení. Ale stejně – nelekej se a nezlob se: jsem absolutně klidný v tom, že žádné rozčarování neprožiješ. Nevím, jak se to podaří; zjistíš-li snad, že tvoje požadavky jsou k danému materiálu naprosto nepřipadné, nebo snad shledáš, že ve skutečnosti je vše i při své složitosti vyjádřeno srozumitelně (srozumitelně, protože emocionálně) – nevím. Vím jen tolik, že to přijmeš. A nejen přijmeš. Vím také, že některé moje fráze ti, Lístku, kvůli tvé vzdálenosti a neznalosti všech těch věcí, mohou nepříjemně skřípat, uvidíš v nich projevy podivného sebevědomí, nepřipadné pýchy apod. Bohužel je toto nedorozumění nezbytné a

¹² Jedná se o výčet děl, napsaných D. L. Andrejevem ve vězení, o kterých se hovoří dále.

nemohu najít způsob, jak tě prostřednictvím dopisů přesvědčit, že to není sebevědomí, ale něco kvalitativně a principiálně odlišné. Nikdy jsem nebyl do roku 1947 tak skromného mínění o vlastní osobě, jako nyní. Obávám se, že jsi moje slova o blízkosti starých přátel pochopila v příliš velkolepém smyslu. Mluvil jsem ale o tom, kdo je mi blízký, kdo je pro mě zajímavý, s kým mě pojí společný jazyk, a nikoliv o tom, s kým jsem se identifikoval. Ztotožnit se s Adrianem¹³ na konci jeho cesty mě ani nenapadlo. Znáš to, po poznání čehož Leonid Fjodorovič pouze toužil – ano; ale znovu opakuji: není na tom ani za mák mé osobní zásluhy.

Když jsem posílal tu báseň, myslel jsem si, že ji přijmeš zcela jinak, čistě osobně, a neuvědomil jsem si, že chyby, vlastní tehdejšímu období (počátek roku 1950), mohou tak dráždit sluch. Máš naprostou pravdu ohledně *Azraila, gore vlekem ja* (škrtni a čti: „pouze tebou jsem do výšin vlečen“); to už se nebude opakovat. Nesouhlasím však v případě *uspenija* (pro to není potřeba žádný slovník, smysl tohoto slova je znám desítkám miliónů lidí, všem, kterým je jasný smysl slova *rožděstvo*); a totéž se pochopitelně týká i *Prisnoděvy*¹⁴. Není to náhodně použitý archaismus, vyvanulý podobně jako všelijaké Themidy a Aurory, ale vyjádření jednoho z ústředních pojmů koncepce, odhalující následující etapy. Nevhodné je tam jiné, sousední slovo – trůn.

Připouštím, veverka, že tvůj poměr k životu je realističtější, ačkoliv se to příliš neshoduje s tragismem. Můj není ani tak realistický jako reálný. To není hra se slovy. Je pravda, že jsem se mýlil v čase, lhůtách apod. Mohu se naprosto mýlit i nyní a vůbec si nenárokuji dar proroctví. Jsem jen přesvědčen, že se nemýlím ohledně duchovní stránky některých jevů a procesů a v jejich směřování. Každý se specializuje na něco, já například na metahistorii. Vše může pro nás dopadnout dosti smutně, ale to nijak nezpochybní můj vztah k těmto věcem, neboť není založen na tom, zda je nám s tebou dobře nebo špatně, ale na vyšší, objektivní realitě. Proto říkám, že takový poměr ke světu je reálný.

Tvé představy, holčičko, o mé odtrženosti od světa a ztrátě smyslu pro realitu jsou velmi zveličené, abych neříkal nepravdivé, a vinu na tom má tvá odtrženost ode mě. Tvá představa o mém odtržení platí pouze pro některé praktické detaily, ale netýká se všeobecné a celkové skutečnosti. Čtu noviny, časopisy, nové knihy, někdy potkávám nové lidi, koresponduji a na krku mám stále přeci jen hlavu. Když člověk neví, na čem je založeno, jako na skále myšlení druhého člověka, které neodpovídá jeho myšlení, není správné se uchýlovat

¹³ Hrdina románu *Poutníci noci* chtěl mystickou cestou změnit svět.

¹⁴ Uspenije (Успение) = církevně-slovansky „zesnutí“ (např. svátek Zesnutí přesvaté Bohorodičky); Rožděstvo (Рождество) = „narození“ (označení pravoslavných Vánoc), Prisnoděva = Věčná Panna (označení Panny Marie).

k tomu nejprimitivnějšímu objasnění: ztratil smysl pro realitu. Například revolučním demokratům a dokonce svého času i bolševikům předhazovali mnozí podobnou výčitku. Život ukázal, kdo je „realističtější“. Překvapuje mě i maminka: o něčem podobném jsme nemluvili. Ani o tomto, ani o mém psaní žádostí. Nepíšu žádné poémy v próze ani žádnou dostojevštinu. Hrob mé babičky je jedna věc, v ní se projevila lepší stránka člověka, v jistém smyslu dosti vzácná; něco zcela jiného je vlastní výklad těch skutečností, jejichž zápletka je známá pouze mě. Pravda je pouze to, že vůbec neumím psát oficiální dokumenty, ale nikoliv kvůli tomu, že bych do nich zahrnoval lyrické prvky, ale protože mi naprosto chybí zvláštní právnické a chladně praktické myšlení. Mohu tě však uklidnit, že se naprosto nechystám nikam psát.

To, co jsi psala o příbuzných a přátelích, se mi samozřejmě četlo těžko. Navíc proto, že se jinak než ty dívám na svou vinu vůči nim a tak nemohu nemít za to, že mají zčásti pravdu – ve vztahu ke mně, pochopitelně, nikoliv k tobě. Ale hluboký a naprosto celistvý cit jsem si uchoval pouze k Sašovi¹⁵, Aněčce¹⁶, Serjožovi¹⁷ a Táně Volkovové. Mimochodem, proč jsi mi neposlala Bišovy básně?¹⁸ Velmi, velmi tě o to prosím. O Stěfanovičovi a Ch<...>¹⁹ jsem to věděl už tehdy. Pochybuji, že je živ. Dávno se na ně už nezlobím. Úplně jsem nepochopil, koho jsi měla na mysli, když jsi psala o otevřených ústech během přednesu básní a nečinnosti poté. Táňa Olovjanišnikovová mě dojala. Nevíš, kde je nyní a jak je na tom? Je živa Polina Alexandrovna?²⁰ Rád bych se dozvěděl, zda je živa Galja Rusakovová, ale nevím jak. Viděl jsem ji před sedmi a půl rokem, bylo to ohromující setkání, jaké se přihodí jednou za život. Určitě si myslí, že nejsem naživu. Musím ještě říci, že se skvěle projevila Taťjana Vladimirovna²¹, ale udělal jsem si před ní takovou ostudu jako snad před nikým a teď už mě určitě nechce znát. O ostatních – uvidíme, co přijde později. O zdraví napíšu příště, teď už nemám místo. V každém případě, děťátko, nezveličuj ani mé choroby ani mou lehkomyšlnost. Maminka mi posílá léky a já přesně dodržuji to, co mi říkají doktoři a vůbec moudří lidé (pokud je to možné a reálné). Kromě toho se denně opaluji a vidím zeleň o

¹⁵ Alexandr Filippovič Dobrov.

¹⁶ Anna V. Kemnicová.

¹⁷ Sergej N. Ivašev-Musatov.

¹⁸ Jedná se o básně A. V. Kovalenského, publikované v lágrových novinách.

¹⁹ N. V. Stěfanovič – blízký přítel Andrejevových; G. V. Chižňakovová – spolužačka A. A. Andrejevové. „Od nich se ‚orgány‘ dověděly o románu *Poutníci noci*. Byli podle všeho předvoláni a donuceni vypovídat. D. L. Andrejev jim odpustil a požádal, aby se o jejich jménech nemluvilo“ (pozn. Ally Andrejevové). Ale protože se o smutné úloze Stěfanoviče v osudech uvězněných už psalo (viz např. ШЕНТАЛИНСКИЙ В., *Донос на Сократа*, Москва 2001, s. 236–240), považujeme za možné porušit přání D. L. Andrejeva. Se Stěfanovičem se Andrejev mohl seznámit na Vyšších literárních kurzech; byl pro něho jako náboženský básník neobyčejně zajímavý a zvláště blízké přátelství je pojilo před zatčením. Viz posmrtně vydanou knihu N. V. Stěfanoviče *Pašijový týden* (Moskva 2004).

²⁰ Polina Alexandrovna Ivaševová-Musatovová.

²¹ Taťjana Vladimirovna Usovová.

něco častěji, než dříve. Cítím se stejně, jako před dvěma měsíci. Ale ty jsi mě přestala zcela informovat o svém zdraví a nic nepíšeš o práci, úkolech nebo třeba jen o náladách. Ani o výpravě do lesa – nevím, jestli se mám radovat nebo se obávat, že je to pro tebe příliš veliká zátěž. Drahé Džoni posílám vroucí pozdrav; je to velká škoda, že nevidím její fotografii. Můj přítel je ještě tady a posílá samozřejmě ty největší pozdravy. Další dopis napíšu kolem 1. září, pokud sem maminka přijede v srpnu (chtěla), v opačném případě budu muset napsat jí a tobě o měsíc později. Piš častěji, drahé, mé nekonečně drahé děťátko.

Pán s tebou.

Daniil

[*Přípis na horním okraji*] Zrovna jsem dostal tvé psaní o máku, kořatech a o tom dalším a potěšilo mě to, že i při vaší existenci je možné zažít chvíle útulnosti, krásy a něžnosti.

3. A. A. Andrejevové

29. dubna – 3. května 1956

Moje drahé děťátko,

zdá se, že se naše odloučení blíží skutečně ke konci. Vypadá to, že v červnu nebo v červenci opustím tato místa. Samozřejmě to ještě není úplně jisté, ale opakuji, vypadá to tak. Kam konkrétně se vydám a hlavně jakým způsobem, mi dosud není naprosto jasné: jako nejpravděpodobnější se jeví (i když zatím pouze hypoteticky) invalidní dům, někde nedaleko odtud. Sláva Bohu, že to vše může proběhnout v takovém ročním období a ne v pozdní podzim nebo v zimě. Nyní je pro mě neobyčejně důležité zjistit co možná nejrychleji a nejpodrobněji všechny změny, které probíhají nebo mají proběhnout s tebou. Sluníčko, s bolestí jsem prožil vaše rozloučení s Džoni, ale nyní jsem ochoten věřit, že toto rozloučení nebude trvat dlouho. Samozřejmě, že byl naprosto zbytečný, pokud se mám vyjádřit jemně, ten otřes nervů, nebo přesněji otřes toho, co z nich zůstalo. Ale doufám, že jestliže vám oběma budoucnost chystá další otřesy (bez nich je zatím život kdoví proč nemožný), pak to budou otřesy jiného typu a v jiných podmínkách.

O mém zdraví. Lístku, v těch mých větvích, které si podle tebe odporují, nevidím nejmenší protimluv. Tedy: nehodlám umírat, ale prodýchat ještě pár let. A pokud je mi souzeno ještě něco lepšího, pak je to jen dobře. Konkrétně: nyní je můj stav o něco lepší, ale jako dříve nemohu 1) zvedat těžké věci, 2) chodit po schodech, 3) chodit déle než čtvrt hodiny; nejdůležitější je absurdně hloupá reakce srdce – ani ne tak na sebemenší rozrušení nebo rozzlobení, ale na množství bezvýznamných drobností, dokonce na vlastní myšlenky.

Píšeš o strachu Ďukanušky před narušením rytmu jeho života a vidíš v tom symptom skutečného stáří. Nevím, symptomem čeho je to u něho, ale u mě se projevuje totéž a vychází to z hořké zkušenosti, že sebemenší otřes mě složí na několik dní do postele. Proto si mimo jiné nedokážu představit, jak se rozloučím se Zejem, jak se doplazím do invalidního domu apod. Ještě něco: mohu samozřejmě v slavnostním, výjimečném případě obout bačkory na hodinu nebo dvě. Ale pokud se budu obouvat neustále – umřu. Velmi dobře vím, jaké tento extravagantní zvyk působí komplikace a obtíže, ale pořád jsou lepší těžkosti než ležet v rakvi. A jak prakticky vyřeším s tím spojené komplikace – nedokážu si sám představit. Například: nebudu dokonce ani moci si lehnout do kardiologického sanatoria, pokud jeho režim nebo doktoři budou vyžadovat, abych se obouval. Chození bosky je základním zdrojem těch sil, díky kterým ještě existuji. Mnozí to budou mít za psychózu – a ať mají; vím, co vím.

Tento dopis bude možná poslední nebo předposlední a brzy budeme moci rozmlouvat, jak se nám bude chtít. Proto neodpovídám na všechny body z tvých dopisů za tento měsíc, na které bys chtěla znát odpověď. Zanechávám našim rozhovorům otázky vztahu k minulosti, o Bišovi, o podivném blábolení Iriny²² a také o církvi. Musím říci, že nyní ze všech sil dokončuji své aktivity, protože v nových podmínkách se jim nebudu moci věnovat příliš dlouho, možná, že už nikdy. Bohužel se situace komplikuje nedostatkem čistě fyzických sil (nemohu sedět dlouho za stolem) a kromě toho i strašnou duchovní tupostí a apatii, kterými jsou poznamenány poslední dva měsíce. Problém je v tom, že kvůli srdci jsem musel změnit každodenní rytmus a zřici se těch nočních bdění, které byly něco na způsob mé duchovní potravy. Každý večer užívám prášky na spaní, díky kterým spím vždy 8 – 9 hodin, což je velmi dobré, dokonce nutné v současné době, ale pak jsem po zbytek doby tupý, bez myšlenek a skleslý, jako pohled idiota. A dostaví-li se sebemenší dojem – hned přicházejí záchvaty, srdeční slabost nebo stažení hrudníku, ohříváče, nitroglycerin atd. Jsem sám sobě odporný a trápí mě myšlenka, jaký to pro tebe bude život vedle takové „fontány“ životních sil. Ale dostat se odtud chci nesmírně a přinejmenším v tomto směru můžeš být klidná. Strašně, nesnesitelně chci ještě alespoň nějakou dobu prožít uprostřed přírody.

Praktické otázky: 1) zvou tě do sovchozu nedaleko Moskvy; je to velmi lákavé; ale – co bys tam konkrétně dělala? 2) Proti Lotyšsku mám jisté výhrady, které vysvětlím potom. 3) Jaké mohou být ještě varianty? 4) A co oblast Taškentu? 5) Co myslíš, obnoví mi důchod invalidy Vlastenecké války? 6) Lze doufat v nějakou kompenzaci za konfiskované věci? 7) Okamžitě mě informuj o všem, co se dozvíš o bývalých i současných přátelích a známých.

²² Hovoří se zde o následující pasáži z dopisu A. A. Andrejevové z 26. února 1956: „...vím, co o mně říká a bude celý život říkat Irina Armandová...“

Mimochodem, O. Veselovská je velmi nemocná – vodnatelnost – a téměř celou dobu je v nemocnici. Její dcera se vdala, ale brzy doslova vyhnala svého muže v prvním měsíci těhotenství. Vladimír Pavlovič Mitrofanov prodělal těžkou operaci – vyřízli mu velkou část střeva – a nyní je také v ozdravovně. O Š.²³ opakuji a podtrhuji: jsem přesvědčen ne na 100 ale tak na 90 %.

Drahá, ty si teď myslíš, že máš před sebou celou koncepci. Ale vůbec ne! Třetina nebo čtvrtina. Přitom je velmi důležitá jistá návaznost, které si zatím nemůžeš všimnout kvůli velkým přestávkám. Můžeš si totiž udělat falešnou představu o celku jako o něčem vzdáleném od života, zaměřeném na daleké historické epochy nebo mimočasovou přírodu. Vůbec to tak není. Ale je třeba ještě řada technických úprav, aby se vše dostalo na správné místo.

Tento dopis vypadá strašně nedbale. Je to proto, že se už vidím na nádraží, mnohému se nevěnuji v naději na brzké shledání a v hlavě mám naprostý zmatek. I když se může klidně stát, že ve svých nadějích příliš předběhnu události.

Rozhlas – neštěstí, které trápilo maminku po cestě, nyní dostihlo i mě. Od šesti ráno do dvou v noci mám uši ucpané vatou, anebo chlebem, ale to k mé veliké lítosti nepomáhá. Vůbec jsem si začal ticha vážit jako největšího životního daru. Je to divné: v podstatě jen málo se mi stýská po hudbě: pouze po několika konkrétních dílech.

Přečetli jsme si se Zejem nahlas *Dějiny Pickwickova klubu* a byly to dny skutečné rozkoše. Je to jedna z nejlepších knih, vytvořených lidstvem! Její podivuhodný rozdíl od všech ostatních spočívá v tom, že ani v jednom člověku nemůže vyvolat jedinou hříšnou, temnou myšlenku. Zázrak čistoty! A znalost života i lidí! A to napsal ve dvaceti čtyřech letech! Jednoduše genius.

Holčičko, verše ze *Slunovratu* se dostaly do *Ruchu* a nikoliv do *Hrozného*, ale co se týče sloky z *Lesní krve*, máš pravdu, tato sloka se opakuje zde i tam. Ještě několik slov o názvech, právu mořeplavců atd. Je několik (ne více než deset) názvů a termínů, které jsem si sám vymyslel, včetně Návny, Jarosvěta, metakultury, Velgy ad. A asi dvě stě názvů, které jsem si nevymyslel a neobjevil, ale slyšel v těch či oněch stavech, přičemž některé z nich – mnohokrát. Jejich přepis ruskými písmeny je pouze přibližný. Ale některé z nich jsem vůbec nebyl schopen rozeznat jasně. Mezi ně patří i velmi nepříjemně znějící, jako např. Yrl, Propulk... Ale i ty jsou výmluvné a případné. Zpráva o tom, co znamená Velga lotyšsky mě velmi zarmoutilo; škoda, že jsem to nevěděl dříve; teď už je pozdě.

²³ Podle přání Daniila Andrejeva není toto jméno zveřejněno.

Zeja dlouho přemýšlel a nakonec se rozhodl, že jsi mu už řekla to, co chtěl slyšet. Myslím si totéž. Je velmi, velmi vděčný za fotografii, je mu líto, že nemá také moji, nitku má za nejpevnější lano na světě a věří, že budeme dříve nebo později všichni spolu. Je mi ho hrozně, mučivě líto.

Zbytečně si stěžuješ, Sněženko, na malou aktivitu sil světla: ty opačné jsou také mocné, zvláště v této světové periodě. Vůbec, co se to děje, co se to děje! Děťátko, nyní je právě čas, abychom nezbytně, absolutně nezbytně byli společně. A budeme. Nejvíce by se mi líbilo, kdyby ses první dostala ven ty, a já pak k tobě, dokonce snad i bez tvé pomoci. Ale to málo závisí na našich osobních přáních.

Ještě nikdy jsem ti nepsal žádný dopis v takovém podivném stavu: tužka nepíše, celou dobu se zastavuji kvůli myšlence: „O tom si lépe promluvíme za krátký čas.“

Dnes skončil proces, který začal už v roce 1950.²⁴ Netancovali jsme bugi-wugi jen kvůli srdci.

Speciální otázky nekladu, pouze když mi budeš psát, tak se snaž podrobně a důkladně informovat o všem praktickém, co se týká tebe, Džoni, Kolji, mě a všech známých a přátel, o kterých máš nějakou zprávu. Měl bych ještě říci: „Kristus vstal z mrtvých“, ale dnes je už středa a tento dopis dostaneš až po Velikonocích. Ale i tak: Kristus vstal z mrtvých!

A chtělo by se dodat: do brzké chvíle, kdy se obejmeme.

Kůzlátko, nepíšeš, jak se ti líbil *Ruch*. Potřebuje trochu zvláštní způsob čtení, jinak se lehce ztratí jeho podstata. Ze všeho, co u sebe máš, jej považují za nejzdařilejší. A zkus si přečíst věc ještě obtížnější, protože je napsána formou, kterou zatím nikdo nepoužil. Číst je třeba pomalu, plynule a široce. Je to úvod k *Železnému mystériu*. Forma je hyperpeón.²⁵

[*Přípis na okraji*] Pošli, prosím, Koljovi můj vroucí pozdrav a ohromnou vděčnost.

4. A. A. Andrejevové

16. července 1956

Moje drahá,

proč si o mě děláš takové starosti?! Vždyť pro to není vůbec žádný důvod. Copak máš málo obav a nepříjemností, je třeba si ještě cuchat nervy strachem z jakýchsi neexistujících,

²⁴ Hovoří se zde o zakončení *Železného mystéria* 2. května 1956.

²⁵ Následuje úryvek z Úvodu k *Železnému mystériu*.

zdánlivě hrozících katastrof! Nehrozí mi nic strašného. Dokonce i v případě zamítavého rozhodnutí cítím v sobě sílu pobýt zde ještě přinejmenším rok a to stačí na nový kodex i nové přezkoumání. Pro Boha, neztrácej sílu na zbytečné obavy o mě, ale pokus se je soustředit na překonání posledních obtíží naší desetileté životní etapy. Stačí ti, že tě bolí srdce kvůli Džoni a našim stařečkům. To, co píšeš o jejich naprostém nepochopení situace, je mi zcela jasné; jako živého před sebou vidím Ďukanušku se všemi jeho uklidňujícími intonacemi... ale s tím už nic neuděláš; nemá cenu se ani snažit. Budeme se muset snažit vytvořit si s nimi vztahy na jakési jiné rovině; nevtahovat je do mučivých témat. Bude to sice těžké, pokud budeme muset žít nějakou dobu u nich, tím spíše, že oba většinou sedí doma, a já si nedokážu představit, kde bychom si my dva spolu mohli skutečně promluvit. Ale jakmile se osamostatníme teritoriálně, jsem přesvědčen, že zmizí i hlavní kameny úrazu. Důležité je – méně se s nimi hádat, nesnažit se brát jim jejich iluze. Proč? I v našich osobních záležitostech bude samozřejmě třeba vše zařídit klidně, bez mnohoslovných tirád, spíše mlčky. A co ti píšou ze Zvenigorodu? Nedostal jsem ani řádek, zato dva úžasné balíčky. V jakém jsou stavu? Co dělá Ďuka, čím naplňuje svoji dovolenou? Maminka se samozřejmě raduje z chladného počasí... Nevíš, kde teď bude žít Jurij?²⁶

Ohledně mého zdravotního stavu není nic nového. O lécích – zrovna nyní probíhá pokus (už podruhé), jestli se bez nich dokážu obejít (kromě prášků na spaní). Zdá se, že z toho nic nebude. Ale to mi dělá nejmenší starost. Z prášků na spaní jsem pořádně otupěl, ale to se nedá nic dělat; v současné situaci to bez nich jde se mnou z kopce. A co se týká rádia – jaký ty jsi blázeň! Jak bych mohl „vypnout“ tlampač, který se nachází několik metrů za mým oknem? Pamatuješ, jak jsme ve čtyřicátém pátém litovali ty, kteří museli trpět pouliční reproduktor vedle svého okna? Z tohoto důvodu jsem už napsal stížnost ministrovi vnitra, pak Bulganinovi a čekám na odpověď. Ale zatím – každodenní bolesti hlavy a zbytečné trápení nervů.

Nyní je už jasné, že červenec nepřinese žádné velké změny, neboť to, co se chystalo na tento měsíc, je přesunuto na srpen. Krátím si čas čtením Brehma²⁷, právě jsem přečetl nově vydanou knihu od Jermolova o Dostojevském.²⁸ Obávám se, že se Fjodor Michajlovič musí neustále otáčet v hrobě jako mlýnské kolo. Mimo jiné je kniha ostře protináboženská. Můj vnitřní život za poslední měsíce po skončení práce mě překvapuje svojí prázdnotou, malátností a tupostí. Jako neustálá vnitřní bolest mě svírá stesk a obava o Zeju. Velmi se

²⁶ Jurij Alexandrovič Bružes.

²⁷ Podle všeho se jedná o *Život zvířat* od Alfreda Brehma.

²⁸ Jde o knihu ЕРМОЛОВ В. В., *Ф. М. Достоевский*, Москва 1956.

bojím, že jeho případ bude vyřešen v rozporu se zdravým rozumem. (Mimochodem, ptáš se, zda jsem si všiml, že se stává právě to, čeho se nejvíc bojíš? Ne – takové zákonitosti, přinejmenším ve svém životě, jsem si nevšiml. Obvykle ani moje „strachy“, ani má „toužebná přání“ nemají na životní události žádný přímý vliv. Někdy čekáš něco dobrého – a stane se to, jindy nikoliv; někdy očekáváš něco zlého – a někdy se to stane a někdy nikoli.)

Holčičko, tvé dopisy přímo voní loukami, lesy, sluníčkem! Jsem velmi, velmi rád, že jsi se toto léto přiblížila k přírodě více či méně doopravdy. Jen, má drahá, buď, pro Boha, na sebe opatrná, snaž se nepromoknout, nezmáčet si nohy a při chůzi se dívej pod nohy a ne do nebes. A pokud se rozhodneš zout, tak pouze za suchého a horkého počasí. Co tvůj zánět sliznice, co tvé bolesti v nohách? A mně se před třemi dny podařilo promoknout na kost; ale jen jsem se otřepal. A ještě minulý rok jsem se radoval z letního deštěku jenom v trenýrkách.

Napiš mi, jestli máš nyní u sebe někoho více či méně blízkého. Kolju²⁹ jsem o mamince neinformoval tak, jak si myslíš. Naopak, snažil jsem se mu dát na srozuměnou, že „zůstat“ u nich není možné. Ale problém je v tom, že takové věci zřejmě chápe jen těžko. Kdyby k němu náhle někdo přijel s doporučením ode mě, jistě by se přetrhnul ochotou. To je pro něho zcela přirozená věc a on se naivně domnívá, že pro mé příbuzné bude vítaným hostem. Co se týče jeho úmyslu hovořit s maminkou o „rodinných“ tématech, pak pod tím je podle mého třeba rozumět jisté otázky spojené s tebou a mnou a nikoliv s Tamarou.³⁰ Ale v každém případě propadá maminka panice zcela zbytečně. Určitě jsi jí objasnila vše, co jsi mohla.

Ty strašné věci, co se dějí se Sašou³¹ mě přímo zabíjí. Problém je v tom, že nevíš všechno. Za jeho neštěstí mohu zcela a plně pouze já. Někdy ti to vysvětlím. Musím se přiznat, že je mi strašně líto, že se ti nepodařilo za ním zajet. Víím, že by to pro tebe nebylo lehké, ale věřím, že by to posloužilo k dobru nás všech. A Biša – nežije snad v Nellině rodině? Je její manžel živ?³²

O skleněné stěně víím. Je to všeobecné. Jen stále nechápu, v čem je problém: v instinktu, v zaslepenosti nebo v obojím najednou. V každém případě je veliké štěstí, že něco takového mezi námi nastat nemůže.

²⁹ Nikolaj Sadovnikov.

³⁰ Manželka Nikolaje Sadovnika.

³¹ Alexandr Filippovič Dobrov.

³² Je. P. Leonovová; její první muž B. P. Oparov zemřel v roce 1950; po propuštění žil A. V. Kovalenskij v rodině Je. P. Leonovové, se kterou se později oženil.

Holčičko, jestli se můj dopis z 3. července (se začátkem *Leningradské Apokalypsy*), který byl adresován ještě na předchozí adresu, zpožďuje, hledej ho tam, vedení podle mě není třeba psát: je velmi pečlivé a samozřejmě poslalo dopis na uvedenou adresu.

Mimochodem, trochu jsem popletený: máš *Svaté kameny*³³ nebo ne? Nezapomeň mi odpovědět. A ještě: pokud v jakékoliv básni nemůžeš pochopit to či ono slovo – okamžitě se mě zeptej a já odpovím. Ptej se také na nesrozumitelná slova.

Teď několik otázek. 1) Co jsi sbírala v lese? 2) Sbírala jsi také houby? (Prý je letos na ně léto bohaté.) 3) Nezapomeň napsat podrobně o prostředku proti komárům. 4) Co teď v létě nosíš na ochranu hlavy? 5) Jak to máš se žaludkem? 6) Bezodkladně odpověz ohledně záležitosti s Dimou a tvého souhlasu či nesouhlasu, možná, že to není zas tak hypotetické. 7) Jak dlouho se naši chystají zdržet ve Zvenigorodě?

Jestli se případ zase zdrží a já tu zůstanu na dalších X měsíců, pokusím se věnovat *Růži světa* (je zatím hotová jen z poloviny), ale obávám se, že jakékoliv činnosti bude překážet rádio. V každém případě o psaní básní s tímto doprovodem nemůže být ani řeči.

Nezlob se, drahá, že je tento dopis takový pustý: jaká hlava takový dopis.

Mimochodem se zdá, že si mě představuješ ve značně zpustlém stavu. To je omyl. Nakolik je to v mých podmínkách možné, starám se o sebe. Dodržuji hygienická pravidla a nohy si myji čtyřikrát za den. Bohužel mi za poslední rok značně vypadaly vlasy. A co je zvláštní: padají, ale šedin není více, ale naopak, i když je to divné, trochu ustoupily. Zato kůže už dost prosvítá na temeni i na jiných místech. „Šedá hříva“, po které jsem toužil od mládí, tak zůstane bohužel jen přáním.

Další dopis plánuji napsat v prvních srpnových dnech, a pak na začátku září. Jestli se stane něco extraordinárního, pak během srpna napíšu mimořádně. Ale asi sotva... Mimochodem, s penězi to vyšlo hůře, než jsem předpokládal, a teď mám v hotovosti 65 rublů.

Tak můj rozkošný Tapírku, nashledanou. Hospodin ať tě chrání! Nedělej si o mě starosti a drž se. Pokud budeš ve spojení s někým z našich, pozdravuj ho. Následuje – poéma: v dalších dopisech sleduj číslování slok, aby ses neztratila.³⁴

Daniil

³³ Cyklus *Svaté kameny*.

³⁴ Následuje pokračování poémy *Leningradská Apokalypsa*.

5. A. A. Andrejevové

20. listopadu 1956

Radosti moje,

nejprve děkuji za pokusy utěšit a uklidnit mě ohledně tvého zdraví. Všechno je to skvělé, jen... věřit se tomu dá stěží. Jestliže jsou všechny orgány v pořádku, čím potom jsou vyvolávány všechny tvé choroby, a přitom nejen v posledních letech, ale i mnohem dříve? Svalování všeho na neurózu rozhodně odmítám věřit. Když nevědí, čím je člověk nemocen, hned oznamují, že veškerá potíže spočívá v neuróze. To je klišé. Dal bych přednost, kdybys trpěla nějakým jasným, pro všechny pochopitelným onemocněním nějakého konkrétního orgánu, než takovými tajemnými obtížemi.

Beru si teď balíček tvých posledních dopisů a budu na ně odpovídat nikoliv podle témat, ale jednoduše „po pořádku“.

S patrem si dělat starosti nemusíš. Změnilo se to k lepšímu a kolem dvacátého budu zřejmě umístěn do nemocnice. Je to svým způsobem profilaktické opatření, které bere v potaz možnost cyklického zhoršení, jenž ovšem ještě nenastalo.

Oznámení z prokuratury jsem obdržel druhý den poté, co jsem ti poslal předchozí dopis. Mám za to, že se vše vyvíjí velmi dobře a pokud se vše zdrží do února, budu tomu dokonce rád – z důvodů, které jsem ti už říkal; hlavní z nich je skutečnost, že se mi nyní vůbec nechce viset Ďukanuškovi a mamince na krku a šeptat si s tebou za skříní. Taková perspektiva mě, upřímně řečeno, příliš nepovzbuzuje. Mimochodem, abych nezapomněl: až dostaneš můj telegram o propuštění, přijď okamžitě a popadni jakýkoliv kufr, protože si nemám v čem odvézt knihy, kterých se mi nakupilo docela dost, a také sešity.³⁵

Zabolockého básně jsou úžasné.³⁶ Vůbec je to básník z Boží milosti. A nejzajímavější je to, že chlapec napsal, a ty jsi nelenila a přepsala téma současné fyziky.³⁷

Objevy podobného typu celou dobu očekávám.

Nyní tvůj panický dopis ze šestnáctého. Moje drahá, vždyť jsem napsal jedenáctého, ještě dříve, než jsme se domluvili! Jsem neobyčejně zarmoucen tvým znepokojením, ale zdá se mi, že zde nejsem vinen. Nyní jsi samozřejmě už ten dopis dostala. O Adě Magidsonové

³⁵ Dochoval se *Soupis věcí Andrejeva Daniila Leonidoviče, předaných jeho ženě Andrejevové Alle Alexandrovně*, sestavený Daniilem Andrejevem.

³⁶ Jedná se o básně „Opozice Marse“ („Противостояние Марса“, in: *Новый мир*, 1956/10, s. 104) od N. A. Zabolockého, jehož tvorba vyvolala zájem Daniila Andrejeva ještě v předválečných letech.

³⁷ V dopise z 5. listopadu 1956 přepsala Alla Andrejevová z dopisu Z. Rachima jeho převyprávění přednášky anglického fyzika Paula Diraca, v které se mimo jiné hovoří o antičásticích.

bylo příjemné zjistit, že je naživu a daří se jí dobře. Ale Ignat a Musja!³⁸ Dopadlo to tak, jak jsem se obával. Ale kdo asi hrál v jejich setkání s Fjodorem³⁹ moji roli a kdo roli T. V.?⁴⁰ Mimochodem víš o tom, že je Avsjuk na Antarktidě? Ve své době jsem se plazil, aby se on a Margarita nedostali na Arktidu.⁴¹ Říkal něco Fjodor Kovalenskij o Sašovi? Vůči němu jsme se všichni provinili. A Isaak Markovič⁴² jenom zavolal nebo přišel i na návštěvu? Jak odpočívá a jak se léčí?

Holčičko, kdy navštívíš T. Volkovovou? Nezapomeň se ji zeptat na její sestru Irinu a matku Jekatěrinu Ivanovnu.

Měl jsem ohromnou radost, když jsem se dozvěděl, že jsou živí Žeňa Levjonok a Protas Pantělejevič.⁴³ U posledního jsem už tomu dlouho nevěřil. Už je pochopitelně sešlý, ale bylo by pro mě opravdovým štěstím, kdybych ho mohl ještě jednou v životě potkat, i když by na tom byl zcela špatně. Jestli jim budeš odpovídat, zjisti, kde je teď Oleg Levjonok, a jeho adresu.

Jak a proč ses dostala k Fjodorovi? Je v důchodu? Pracuje?

Řekni, prosím, Irině⁴⁴, že to, jak na mě vzpomíná a jakou o mě má starost, mě dojíká až k slzám a že si myslím, že naše budoucí setkání budou ještě zajímavější a přínosnější, než tomu bylo dříve, protože jsme se nepochybně stali bohatšími a hlubšími.

Jakou Novikovovu knihu jsi přečetla a tak chválíš? Možná, že by mu bylo příjemné, kdyby se dozvěděl, že v tom nejhorším období v Lefortovu se mi dostal do rukou jeho *Puškin v Michajlovském* a já jsem si nejen odpočinul na duši, ale i vnitřně jsem se očišťoval tou četbou. A to, že se cpeš „jako krůta“, slyším více než rád. Nejsou žádné námitky vůči *Rubu*?⁴⁵ Nijak mě to nepřekvapuje, byl jsem si jím jist dokonce i tehdy, když se na mě valily z Javasu mračna střel kvůli konkretizaci všelijakých Liurn apod. Musíš o tom všem nepochybně vědět i beze mě, i když nezřetelně; bez takových „náhod“ by nemohl existovat ani náš svazek. Ale jak přijmeš *Ruži*, to nevím: bojím se, že řekneš, že to není moje dílo apod. Ale pro živého Boha připrav se na to, co já sám považuji za svůj odkaz, chceš-li, korunou všeho. Všechno ostaní je jen příprava nebo popularizace (a budoucí stránky v tomto čísle).

³⁸ I. A. Želabovskij a M. A. Želabovskaja (Goldmanová).

³⁹ F. K. Konstantinov.

⁴⁰ T. V. Usovová.

⁴¹ G. A. Avsjuk a M. I. Avsjuková: Daniil Andrejev zde naráží na to, že během výslechů dělal všechno pro to, aby Avsjukovi nebyli zataženi do jeho případu a „nedostali se na Arktidu“, tj. někam na Vorkutu nebo na Kolymu.

⁴² Isaak Markovič Volfin.

⁴³ Protas Pantělejevič Levjonok.

⁴⁴ I. V. Usovová.

⁴⁵ Hovoří se zde o poemě *Rub světa*.

Bud' klidná, Sněženko, tvé děvčátko si nemohu nezamilovat, i nyní ji na dálku... neřekl bych, že miluji (to na dálku nejde), ale jsem připraven ji přijmout celou svou duší, přičemž vděk za tebe a vroucí, něžný cit cítím už teď. A že jsem tě nepřipravil na setkání s chlapcem – tomu jsem velmi rád, dobře jsem udělal, aby nebyly žádné předsudky a aby vše bylo určováno tvým bezprostředně vzniklým citem. Samo sebou tvůj vztah mi nejen nevadí, ale naopak mi působí hlubokou radost. Neobyčejnou radost mi mimochodem dělá i tvé přátelství se Serjožou.⁴⁶

Holčičko, až přijde opět čas a ty budeš zase zpívat – nazpívej, prosím, pro mě *Indonésii*. (Mimochodem, nemůžu absolutně pochopit, co tu mají co dělat Španělé, kteří nikdy v Indonésii nebyli – byla to holandská kolonie a několik nevelkých ostrovů ovládali Portugalci.)

Dopis je to neuvěřitelně útržkovitý – hromada drobností, na každou se člověk bojí zapomenout a vznikne z toho něco tak únavné a plné detailů.

Radím ti, abys včas připravila mé přátele (nikoliv samozřejmě Ivana Alexejeviče⁴⁷, ale Irinu, Rusakovovy, Volkovovy, Lízu) na to, že pokud mě budou chtít u sebe vidět, budou mě muset přijímat pouze bosého. Je pochopitelné, že poté, co nohám zůstala obuv tolik let neznámá, nacházejí se v takovém stavu, kdy jsou pro ně boty fyzicky nesnesitelné. Obouvat se budu na slavnostní návštěvy ne častěji než dvakrát za měsíc. A sama uvidíš, že každý takový případ bude doprovázen chřipkou, neboť je to mnohokrát prověřeno.

Kdybys jen věděla, jak je to divné, že Igor Levjonok utonul: všichni Levjonokovi chlapi plavají jako ryby. Nedokážu si představit, jak se to mohlo stát. A jaká nemoc trápí Žeňu, to nepíšou?

O chlapce si nyní dělám zvláště starosti z toho důvodu, že dosud nepracuje. Ale že špína není nakažlivá, to, myslím, chápu.

V podstatě by můj dopis měl být pouze neustálým proudem slov vděčnosti vůči tobě i všem ostatním. Rukavice, skvělý cigaretový papír, vše, co rozmazluje chuť, překvapení kolektivního balíčku a toho, co jsi nakonec přivezla – fotografie, o kterou jsem prosil – vždyť každá věc vyžaduje speciální vyjádření vděčnosti. Poslala jsi takovou fotografii chlapci? Pomohla by mu pochopit, proč nyní tak nenávidím dívat se na sebe do zrcadla. Když ji někteří uviděli, neuvěřili jí hned a jednoho stařečka zachvátilo nepopsatelné nadšení a stále vykřikoval: „Jaký je to překrásný obrázek!“, přičemž tím nerozuměl obrázek doslova, ale rysy tváře.

⁴⁶ S. N. Ivašev-Musatov.

⁴⁷ Ivan Alexejevič Novikov.

Velmi, velmi s tebou soucítím ve tvých epistolárních problémech. Piš mi pohlednice (někdy). Ale je třeba speciální dopis jako odpověď na všechny ty otazníky, rozseté na těchto třech stránkách. Velmi tě prosím, pozorně si to přečti a odpověz na *všechny* otázky.

Kůzlátko, copak je možné se tak znepokojoval kvůli snu s chrámem? Takových snů jsem viděl desítky a kategoricky tvrdím, že žádnou špatnou předpověď neobsahují. A co je to vůbec za vášeň – vykládat všechny sny z pozice předpovědí? A zvláště sny architektonického druhu... Problém zde spočívá absolutně v něčem jiném! Co je pro mě skutečně jako sůl do rány, je příhoda tvé skicy s měsíčním srpkem, ptáky a květy. Mám dost takových tragických příběhů, až po krk. Co to jen stálo úsilí smířit se se záhubou skic k Hamletovi a všeho ostatního, co viselo na stěnách v Levšinské, třeba skica s [cestičkou] nade dveřmi. Maluj Veroňany, holčičko, k takovým ohavnostem už nesmí nikdy dojít. Jak mě zaujal tvůj projekt portrétu autora *Slova*, to si není těžké představit. Ale myslíš si, že to musí být s koňmi?

Proč jsi byla ve Fondu výtvarných umělců? Proč nechodíš do kina? Vytáhni Ďuku na nějaký dobrý film. Proč nepíšeš ani slovo o hledání nějaké perspektivní práce? Přiznávám, že mi tato otázka začíná dělat velké starosti.

Co se týče druhého patra – opakuji: je to věc minulosti, jsem teď v prvním a pro srdce je to nesrovnatelně snesitelnější. Olga Dmitrijevna⁴⁸ si rve vlasy zcela zbytečně: nechápe, kolik je výhod v mém pobytu ve společné místnosti. Důležité je, že se o mně velmi starají, a kolem panuje skvělá nálada. Prosím, pošli, pokud je to možné sehnat, glukózu (v ampulích). A bylo by třeba znovu získat barbamil. Pokud si v nemocnici pohovořím s lékařem, možná ještě požádám o něco jiného.

Ze zlosti nad ampliony jsem se dal tvrdošijně do práce. Už je toho hotovo poměrně hodně, ale na nízké úrovni (ve smyslu jazyka) kvůli tomu hukotu. Zdokonalovat to budu potom. A kde je vosk?

Nic zvlášť zajímavého jsem v poslední době nečetl, ani mi na to nestačí čas. Mimochodem, napsal jsem malého průvodce básnictvím⁴⁹ a někteří mě přemlouvají, abych, až budu mít přístup k nezbytné literatuře, vše rozpracoval, doplnil, prověřil a připravil k vydání: potřeba takového průvodce je podle všeho veliká – jen nevím, které vydavatelství by to přijalo.

Nezapomeň, Lístečku, *všechny* ode mě pozdravovat. Když potkáš někoho, na koho jsem si nevzpomněl, okamžitě mu řekni, pokud je to dobrý člověk, že ho (nebo ji) pozdravuji. Líbám a objímám.

⁴⁸ Olga Dmitrijevna Navrocká.

⁴⁹ Jedná se o spis *Úvod do básnické práce*.

Tvůj D.

Nedělej si starosti s opožděním dopisů! Další napíšu za dva týdny. Nestihl jsem si po sobě dopis přečíst – tolik spěchám, abych ho poslal.

Při kompletním či částečném využití tohoto materiálu je vyžadován odkaz na www.rodon.cz.